

ACC. N:R M. 14231:1-50.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: G. A. Hartman, Vissefjärda
Härad: L. Möre Berättare: " " "
Socken: Vissefjärda Berättarens yrke: folkskollärare
Uppteckningsår: 1956 Född år 1888 i Vissefjärda

Emigration. s. 1-50.

LuF 103.

ACC. N:R M. 14231:/.
=====

EMIGRATION (LUF 103).
=====

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luf 103
/.

Att det varit en väldig emigration från vissefjärda socken kan utläsas ur församlingsböckerna. Från 1858 fram till 1930 utvandrade till främmande länder: till Amerika 1,164, till Danmark 320 och till Tyskland 52 personer, dels enstaka emigranter, dels också hela familjer. Även till England, Australien samt Norge och Finland reste en del för att söka utkomst från de små förhållandena här hemma. Många av dessa fall är av personligen kända, liksom hur det gick till och vad som var orsaken.

Vissefjärda sockens folkmängd var för omkring 80-90 år sedan omkring 6,000 personer mot nu något under 4,000. Orsaken till denna stora nedgång torde vara att finna i dels emigrationen, dels att man nu inte vill ha så många barn. Utflyttningarna gällde inte enbart till främmande länder, de som inte hade råd eller lägenhet eller inte ville överge sitt hemland, tog sej i stället först och främst till Stockholm, i andra fall städerna på närmare håll, såsom för vissefjärda då främst Karlskrona. Och det gäller i så gott som samtliga fall av utflyttning unga per-

ACC. N:R M. 14231:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

soner. Sedan var det många, som for på våren men kom tillbaka på hösten: de for till andra landskap, såsom Bleking och Skåne för att arbeta på herr- och bondgårdar som pigor och drängar, en del for till Gotland och Uppland, där man fick arbete på kal- eller tegelbruk. Även dessa reste på våren samt kom igen till hemorten fram på höstkanten. Så att omsättningen av människor var ensidig: de flesta flyttade ut, knappast några inflyttningar redovisas, utom för sådana emigranter, som efter färre eller flera års bortovaro i det främmande landet kom hem för att sedan för alltid slå sej till ro. Men det förekom även kortare påhålsningar av utflyttade sockenbor: de som lyckats i det nya landet och sedan ville återse sitt barndomshem samt de kvarlämnade anhöriga där. De som inte lyckats samla förmögenhet, hade inte råd att resa hem och ville inte komma tillbaka utan ha gott om dollars på fickan. Många gick helt enkelt under genom olyckshandelser eller utsvältning, ofta kanske kom under isen, som man säger, genom spritmissbruk. Jag känner fall, som senare skall redovisas, där emigranter "blivit borta" genom fattigdom eller annan anledning av de nämnda. Men de allra flesta dock hävdade sej samt gjorde lycka och fick aktad ställning och förmögenhet.

ACC. N:R M. 14231:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3,

De flesta, som utvandrade från län till andra länder, var torparens och backstusittare barn samt barn till småbönder - de allra flesta av bönderna då som nu kan betecknas som ovan - och det var i så gott som samtliga fall fråga om rena nödlösningen, för att man inte hade vare sig arbete eller bröd tillräckligt. Småstugorna var många, och i såväl dessa som hos småbönderna, var det fullt av ^{pa}brunngar, alla med god aptit, när det gällde brödkaka och grötfat. I slutet av 1800-talet samt också efter sekelskiftet, var orsaken höjningen av värnpliktstiden, som skrämd i väg en massa unga män till vanligast Amerika, för att de skulle slip-
pa "excisen". Men för en del av dessa, som sedan återvände hem, var det att i alla fall krypa i kronans kläder, eftersom de ännu var i värnplikts-
åldern, då de återvände till hemorten. De kunde då vara bortåt de 40, vil-
ket inte för dem var så värst trevligt, då deras kamrater inte var mer
än hälften så gamla.

Redan på 1850 -talet var det alltså en viss utvandring, men det rör-
de sig bara om ett fåtal. Under 1860-talets sista år blev det flera: nöd-
åren 1868-69 utgjorde en väldig pådrivning. I stort sett var orsaken till
emigrationen att söka i usla sociala förhållanden, där maten eller brist

ACC. N:R M. 14231:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på mat tvingade folk att söka sej ut i världen, liksom en gång vikingarna fick ge sej i väg och skaffa mat utrikes irån.

Här en tidsbild från 1868-69: godsägaren A.Th. Malmström på Kyrkeby tog hem både mjöl och råg från Ryssland, mjölet i s.k. mattor om c:a 18 pund stycket. Rågen var avsedd som utsäde på våren 1869. Men villkoren var hårda: lånade man råg, så skulle man betala dubbelt igen, och köptes mjölet på kredit, så blev det sammalunda. De som hade något att köpa för, betalade kontant, andra skaffade borgen för lån av råg eller köp av mjöl på revers. Min morfar - Nikolaus Svensson, Mörkamåla, Eringsboda - red till Karlshamn, när han hörde, att ett fartyg kommit dit från Ryssland med spannmål eller mjöl. Ett par skäppor råg eller lika mycket mjöl kunde hästen bära på ryggen utom ryttaren, och det tog två dagar för sådan färd. Men vad skulle man göra, nöden hade ingen lag. Och de som hade mjöl måste tänka på att dryga ut detta på olika sätt: man plockade hasselknopp på våren samt syra, vilket maldes och blandades i brödet, likaså brukades dessa ersättningsmedel till att blanda i mjöl vid grötkokning. Så plockade man i sjöarna och kärren vattenklöver (bladen), av vilka det koktes välling med lite mjöl till. "Bläcken" brukade annars bara användas 4. / till foder åt grisar och höns.

ACC. N:R M. 14231:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Utflyttningen till främmande länder, främst Amerika, torde ha bör-
jat med bönderna resp deras barn. Från Vissefjärda reste till U.S.A. un-
der åren 1868-69, "det svåra året", då från socknen utreste dels famil-
jer från Hult, Fiddekulla, Emmabo och Törsbo samt enskilda personer från
byarna Alsjö, Andersmåla och Bredasjö. Framför de unga utflyttade står
"dr" = dräng och "pig." = piga, vilket dock icke betyder, att det var
fråga om backstusittares barn utan söner och döttrar till självägande
bönder, som tyckte, att de inte hade någon framtid här hemma. De kunde få
pengar till biljett av föräldrarna, eller åtminstone kunde dessa gå i
borgen, om de skaffade respengarna genom lån. I varje fall under de när-
maste 20 åren efter 1868 dominerade bönder och deras barn bland emigran-
terna: ett undantag är att anteckna från min födelseby Fåglasjö, varifrån
redan 1858 emigrerade till Amerika torparen Peter Petersson med hustru
och två barn. Vad det sedan blev av honom har jag inte hört, troligen kom
han aldrig tillbaka till hembyn eller hemlandet utan blev bofast, liksom
hans barn och vidare ättlingar. Hur denne torpare skaffade pengar till
resan - 300 kr. för de fyra - känner ingen till, men den tiden var detta
en, lindrigt sagt, svindlande summa, för oss ett löjligt litet belopp!

5.

ACC. NR M. 14231:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Från de större hemmanen, det finns också några gods i socknen, var det sällan några, som utvandrade, åtminstone inte av nödtvång. Min föräldragård hörde till en av de större bland genuina bondgårdar, och från vår familj eller släkt har ingen sällat sej till amerikafararna. Alla har funnit sin bärgning inom Sverige, om icke alla i hemorten. Ett vanligt sätt var att komma till Amerika - eller Tyskland eller Australien - i etapper, t.ex. först till Danmark, sedan till Tyskland. Från England till Amerika samt från Tyskland över till Australien vet jag fall. Det gick lättare på så sätt: respengarna intjänades i övergångslandet, biljetten till det första utlandsstället, Danmark, England, Tyskland var relativt billig räknat med biljett direkt till slutlandet. I en del fall reste man t.ex. till Danmark och var där från vår till höst under några år samt tjänade in och lade av till amerikabiljett, och särskilt var detta fallet med backstu- och torparbarnen.

Om man så kommer in på frekvensen av utvandring från de olika byarna, så vill jag här blott nämna de byar, som låg främst i fråga om antalet emigranter, under åren 1868-1930: till Amerika och Danmark/ reste från Klippingsbo 109, från Emmabo 105 st., från Hult 71 och från min hemby Fåglasjö 62.

ACC. N:R M. 14231: 7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Men så var detta också de största byarna inom socknen med mellan 100-200 invånare i vardera. Från de mindre byarna eller från enstaka hemman var antalet emigranter därefter eller i anslutning till invånartalet. Så t.ex. var det inga från byarna Alsjömåla eller Skälstånga, och i de övriga varierade det från 1 person till ovan angivna 109 i Emmabo.

Under 1920-talet lagstiftades det i USA för att sätta ner invand-rarkvoten, så att denna hölls mycket låg. Emigranterna från Sverige såg sej då efter ett annat land att resa till, vilket blev Canada. Efter ovan nämnda tidpunkt blev därför "resa till Amerika" liktydigt med att fara till Canada. Antalet minskades nu, dels på grund av restriktionerna i USA, dels på att Canada inte var så begärligt. Man hade inga erfarenheter av detta land, i USA hade man släkt och bekanta däremot. Vidare minskade ut-vandringen över huvud taget också på grund av bättre sociala förhållan-den hemma: man behövde inte fara utrikes, då det gick att erhålla arbete och hygglig utkomst i hemlandet. Att ändock emigrationen icke upphörde bl.a. i vår socken berodde väl på att det var en hel del som ville se sej om i världen och kanske kunna skrapa ihop ett litet sparkapital fortare där ute än här hemma för att sedan kunna köpa t.ex. en bondgård.

7.

ACC. N:R M. 14231:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Av personer, som det står antecknade om att de farit "till Amerika", efter 1920, betyder detta, att det gäller Canada. Sålunda reste från vår socken år 1920 20 personer, 1923 35 st., 1928 20 st. och 1930 9 st. Man kan därför på grund av USA:s restriktioner märka en avmattnings av emigrationen - kanske även andra orsaker spelat in - ty 1910 reste 52 till Amerika, 1913 41, 1917 (under världskriget) blott 2, 1918 10 till Amerika, 4 till Danmark och 4 till Tyskland, alltså följde man det minsta motståndets lag och av de sammanlagt 18 personerna - som nog annars hade ämnat sej till Amerika - ställde bara 10 färden till "det förlovade landet", medan de 8 övriga tog det säkra för det osäkra och höll sej till Europa.

Av de till Amerika utvandrade under åren 1874-1930 var i vår socken den förste återvändande svenskamerikanaren bondsonen Jonas A. Johansson från Stångsmåla, vilken utvandrat 1881 och återvände 1883. Han stannade sedan för gott, gifte sej samt köpte hemman i Brinkabo, Vissefjärda. Jag kände honom, då min faster var gift med en broder till honom. En ännu levande emigrant och immigrant i socknen är f. hemmansägaren Elof Lindholm i Klättorp, född 1857, nästa år hundraårsdagen alltså, vilken i 8.

ACC. N:R M. 14231:9.

där till

sept. 1879 for till USA samt stannade (1885. Han var från Gusemåla, Vissefjärda, samt kom att senare bli bonde i Klättorp. Hans biljet kostade 150 kr. från Malmö via Liverpool-Newyork-Chikago. Alltså hamnade Lindholm i den sistnämnda staden samt fick jobb som rallare först i USA, sedan i Canada. Han omtalar, att det var 6 hårda år, så han fick nog av Amerika under tiden och bara längtade hem. Men sparade, det gjorde han - han var väl smålänning!

I de allra flesta fall var det emellertid inte järnvägsbygge, som blev det första jobbet för de till USA eller Canada anlända emigranterna utan att bli dräng på en farm, antingen hos en släkting eller bekant från hembygden eller andra. Sedan var det också skogarna, som blev platsen för de nykomna, samt gruvorna. Man ser, att det är de tyngsta arbetena, som dessa nykomlingar får ta, om de vill ha jobb, annars blir det att gå "på trampen". Och utblottade som de i regel var, hade de inget annat arbete att välja på. Sedermera, när de haft sina hundår, lärt språket osv. så var det inte svårt att få ett lättare och bättre betalt arbete. Man kanske också slog sej till ro, blev nybyggare på prärien, när man tjänat ihop så mycket, som fordrades för att överta "land". Detta var i regel

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

ACC. N:R M. 14231:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gratis(160 acres),men det behövdes pengar för att skaffa redskap samt någonstans att bo.Hemma i byn var det omöjligt att nå därhän,att man blev ägare till egen gård,vare sej det gällde sönerna till småbönder eller till torpare och backstusittare.En bonde i Sverige var självmedveten och kände sej stå skyhögt över stugornas folk,och just för detta grodde i dessa pojkar en obetvinglig önskan att själv bli ägare till jord,att bli bönder.En bonde behövde inte svälta som de fått göra här hemma,en bonde rådde sej själv och var som en liten kung.Därför hägrade farmen här på prärien för de unga som deras uppfyllbara hopp.

Vilhelm Moberg beskriver i "Utvandrarna",hur bönder från Ljuder i Kronobergs län - socknen ligger bara en mil från Vissefjärda-gränsen - seglar från Karlshamn till det avlägsna landet i väster,men så tidigt reste inga från vår socken.Den tiden var det säkerligen ganska liten reklam från rederiernas sida angående färden över Atlanten,men de som hade fått amerikafebern i blodet,skaffade sej dock på olika vägar kännedom om reserutter och kostnader m.m.,antingen genom att personligen besöka en agent i någon sjöstad eller genom att skriva.När amerikaresorna börjat bli mera allmänna,blev det flera möjligheter att välja

10.

ACC. N:R M. 14231: //.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

både resrutt och ångbåtslinje. I emigrationens barndom torde de flesta personer - sedan anhöriga eller bekanta dessförinnan emigrerat - blivit amerikabitar genom att man fick brev från dessa anförvanter i Amerika, i vilka beskrevs alla de förmåner och alla de förtjänster, som fanns att tillgå i det nya landet. Visserligen var dessa brev ofta mer eller mindre fulla av lögnaktiga uppgifter, skryt helt enkelt, men de troddes och diskuterades i byarna och ledde till att emigranterna blev fler och fler. Gången var denna: man fick informationer från Amerika genom breven från släktingar eller bekanta, och när man sedan bestämt sig för att fara till det fjärran landet, sökte man kontakt med något rederikontor, i Göteborg eller Malmö, för att få närmare redogörelser angående den tilltänkta resan, pris på biljett m.m.

När man hunnit fram mot 1800-talets slutdecennier var redariernas reklamapparat bättre: det fanns agenturer i varje stad och större samhälle, så att folk, som ämnade emigrera, hade det lätt att skaffa informationer av skilda slag. Impulsen till resorna fick det enklare folket i alla fall genom brev från fränder och bekanta i Amerika, och - genom de amerika-svenskar, som kom på besök i det gamla landet och sedan åter for
ll.

ACC. N:R M. 14231:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tillbaka efter några veckors eller månaders besök. Då såg man, hur väl-
klädda amerikanarna var, hur guldets lyste i tänderna, hur gott om pengar
de hade osv. Detta verkade bättre än all reklam från båtbolagen och alla
brev från det fjärran landet. Nu såg man själv med egna ögon, att vad som
skrivits i breven var sant som evangelium. Och när amerikanarna reste
hade de i sällskap pojkar och flickor, som skulle över och också bli ri-
ka och välbärgade, sina egna farmare eller företagare. Jag minns från min
barndom på 90-talet, hur det omtalades, att svenskamerikanare, på visit i
byarna, när de gick och ville locka ut flickor i stugorna, knackade på
rutan samt la mot denna dollarsedlar för att visa, att det var rika fri-
are och inte vilken dräng eller bondpojke som helst. Ja, sådana annonse-
ringar angående Amerikas företrädare framför Sverige tog skruv, och dis-
kussionerna i stugorna om emigration tog fart samt resulterade i nya
utvandringar av ungdomar. Mot bakgrunden till det liv, som dessa unga i
bygderna levde, utgjorde skildringarna från Amerika, genom brev eller i
muntlig form, stimulans för byggande av luftslott, om hur bra de skulle
få det där borta och hur de sedan ~~ixstaxen~~ skulle fara hem och impone-
ra i sin tur på andra och sålunda locka dessa att ta sin chans.
12.

ACC. N:R M. 14231:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sedan svenska tidningar startats i svenskcentra i Amerika, dröjde det inte länge, tills emigranterna sände hem sådana till sina anhöriga i Sverige. Här - i såväl text som annonser - avspeglades svenskarnas liv i det nya landet, men också nyheter från Sverige kunde läsas i dem, fast naturligtvis flera veckor gamla. Landskapsvis samlades dessa klipp ur våra tidningar, trycktes i svenskamerikanska samt lästes våde av de våra "där ute" som av deras släkt i vårt land, som knappast hade någon egen svensk tidning. I de svenskamerikanska tidningarna bedrevs mycken reklam för emigration av såväl rederier som av amerikanska staten, vilken senare meddelade villkoren för att "ta land". Härigenom blev ungdomarna i våra byar upplysta om dels hur de kunde ta sej över "pölen", dels vad arbete de kunde slå sej på utan att behöva ha nämnvärt kapital, bara två tomma men starka nävar att slå sej fram med. Jag fick ofta läsa som barn i "amerikatidningen" i någon grannstuga, vilket alltid var roligt, för vi hade ganska sparsamt med böcker och tidningar även i mitt hem, men i de flesta hem saknades alldeles läsbart av annan art än bibel, psalmbok, några skolläroböcker samt almanackan.

Kringfarande agenter höde jag inte talas om, dock fanns fasta agen-
13.

ACC. N:R M. 14231:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

turer, som förut sagts. Flera sådana kom till, sedan Svenska Akerikalinjen startat, och de annonserade också i ortstidningarna liksom även ombud gjorde för utländska "amerikabåtar". Vita Stjärnlinjen, Norska Amerika-linjen samt Cunardlinjen var väl de mest kända rederierna för fraktande av passagerare till eller från Amerika.

Emigranterna kunde, som tidigare nämnts, bestå av hela familjer eller enstaka ungdomar, de senare i 16-20-årsåldern, alltså när det gällde manliga, de som var under värnpliktsåldern. En och annan, som hade gjort något fuffens, rymde från landet till Amerika, likaså många pojkar, som ville undslippa exercisen. Jag hörde omtalas, att en yngling, som hade stulit och som länsman var på spaning efter, tog sej till Malmö, vidare till Köpenhamn, där han kunde tillhandla sej en väst, i vilken fanns alla de papper och legitimationer, som behövdes för att slippa igenom kontrollen på Long Island. Rymmarna från värnplikten kunde ju också köpa en sådan väst, då de också hade gett sej i väg utan "attest". De här ungdomarna, som for i västerled, var prövade och härdade av hunger och umbäranden, hårdföra pojkar och flickor, som satsat allt på ett kort: att lyckas eller gå under, att bli välbärgade och komma tillbaka eller misslyckas och

14.

ACC. N:R M. 14231:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

inte avhöras alls.

För många var det så, att emigrerandet föregicks av många års tankar och planerande, andra fattade sina beslut fort och bestämt, kanske bara någon vecka, innan en besökande svenskamerikan, som skulle tillbaka, reste i väg. Då var det att först skaffa medel till biljett, utrusta sej med kläder: en "klänning" till reskostym samt arbetskläder. Ämnade man slå sej på jordbruk, så saknades sällan i bagaget några par träskor, förfärdigade av byns träskomakare, för läderskor var för dyrbart att slita i jordarbetet. Skulle det bli fråga om skogsarbete, var ett par storstövlar alldeles nödvändigt. Allt nerstuvat i en sån där randig s.k. nattsäck, senare kallad "klondykeportmonnä", vanliga förr här i smålandsbygderna.

Bland resenärerna på 1880-talet var det en liten bonde från Kroksmåla, Vissefjärda, som hette Frans Nilsson. Han hade skulder och besvärligt med hustrun, som var lite underlig. Han stack i väg till Amerika och stannade där omkring 30 år, innan han återvände hem. Han skickade regelbundet pengar till "käring och barn", och äldste sonen övertog gården. Han kom tillbaka hit, när han var bortåt de 70 samt levde sedan många år. Affärerna redde han opp på det viset, men gumman hans var likadan.

15.

ACC. N:R M. 14231:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Han var inte ett enstaka fall, för sådana resor förekom allt som oftast. En annan, soldatson från Vissefjärda, en av mina kamrater i folkskolan, reste från fästmon och hennes barn, men även han sände regelbundet pengar till dem, till dess barnet var vuxet. Sedan upphörde både brev och pengar, förmodligen gifte han sej sedan där ute. Men att de flesta av emigranterna reste med den fasta föresatsen att komma igen med pengar på fickan samt här köpa gård och grund, det är fastslaget och bevisat. Jag känner till bara i Vissefjärda och Långasjö socknar ett hundratal fall, där bönderna först varit i Amerika, återkommit samt köpt gård, antingen av oskylda eller gift sej till gården men finansierat det hela med amerikadollars.

Medeltalet av år, som dessa varit borta, kan variera mellan 2-15 år ungefärligen, med medeltalet 10 år. På den tiden kunde vederbörande genom flit och sparsamhet ha en summa på c:a 10,000 kr. Och inte nog med kapitalet: de hade lärt sej att arbeta, arbeta fort och energiskt, det var en annan takt i jobbet hos dessa svanskamerikanare än bygdens invånare.

En bondpojke från Långasjö, Alfred Petersson, som for på 90-talet till Klondyke, återkom lite efter sekelskiftet med 30,000 kr. Han tog nu 16.

ACC. N:R M. 14231:17.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sej det fina namnet Geijer, och hans äldste son driver nu affärerna, som utökats med trävaruhandel med sågar m.m. Han berättade många gånger om det hårda livet oppe i Alaska men som gav guld för den som inte bara jobbade utan också hade tur. Den sista tiden där var han något slögs bas vid gruvorna. Han hade sålunda sitt på det torra, när han kunde resa hem med 30 tusen på fickan, en mycket stor förmögenhet den tiden i en bondsocken.

Alla de, som ämnade slå sej på jordbruk, gav sej in i de stora jordbruksdistrikten i Illinois, Minnesota och Dakota. Många av våra fattiga bond- och torparpojkar slog sej ner här och blev med tiden farmare med ringa utbetalning. Andra slog sej ner och blev industriarbetare i Chicago samt Minneapolis och S:t Paul. Särskilt i den senare staden känner jag till många vissefjärdabor, som slagit sej ner för gott och ämnar för alltid stanna där. En del har jag träffat, då de varit hemma på besök i hemlandet.

Hur var det när de reste? Ja, naturligtvis festades de av i stugorna, när de var där inne för att säga adjö, kanske för alltid. På morron, då avfärden skedde, blev de, om det var sommartid, blomstersmyckade av si-
17.

ACC. N:R M. 14231:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

na närmaste, kanske av den flicka, som han lovat återvända till om några år, sedan han gömt ihop ett kapital för att köpa ett litet hemman i födelsesocknen. Sedan järnvägen Karlskrona-Växjö blivit färdig 1874, reste de flesta emigranterna från Vissefjärda med tåg f.v.b. till någon storhamn, mest Göteborg. Oftast var det en hel grupp om ett tiotal eller fler från samma socken, som gjort upp om sällskap, och för det mesta hade man en erfaren svenskamerikan som ledare. Han kunde språket och lagade så, att resenärerna välbehållna kom till destinationsorten.

Naturligtvis var stämningen både bland resenärerna och deras anhöriga oerhört sorgsen, när avskedets stund nalkades. Allra helst i början av emigrationstiden, ty det betydde då ett sista avsked i de flesta fall. Men fram på 1900-talet var det helt annorlunda. Visserligen kunde det även nu betyda ett sista farväl, då föräldrarna var gamla t.ex., och tårarna strömmade ymnigt vid tanken härpå. Ungdomarna sökte hålla sej karska i det längsta, men slutligen tog den attityden slut, och ögonen fylldes av tårar. Jag kan själv intyga detta, då jag såg ett dylikt avskedstagande en gång på Emmaboda järnvägsstation. De som inga pengar hade till biljett hade fått fribiljett sej tillsänd av syskon eller andra anhöriga 18.

ACC. N:R M. 14231:19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vilka tidigare emigrerat. Detta belopp hade de då allra först att spara ihop, då de i det nya landet hade fått arbete. På så sätt kom väl de allra flesta av de fattiga över från slutet av 1800-talet och början av nästa sekel.

Som redan förut nämnts, så skrev nog emigranterna från ankomsten till Amerika hem ganska flitigt, åtminstone i början och om det artade sej bra, men i många fall skrev man några brev i början, sedan upphörde kontakten med det gamla hemmet i Sverige. Kanske hade den unge mannen omkommit under arbetet i skogarna eller på järnvägarna, kanske de inte hade annat att skriva om än nöd och elände, och då var det bättre att låta det vara med brevskrivningen. Ett och annat sådant fall känner jag till, både när det gäller utvandring till Danmark och Tyskland samt USA. Det var sorgligt att höra föräldrarna tala om väntan på brev från söner, men slutligen resignerade de och trodde att de var döda. Och de är fortfarande ej avhörda. De har nu bara ett par syskon här i livet.

Men sådana var inte så många, som väl är, de övriga skrev flitigt, talade om sina arbeten och förtjänster, att de gift sej, hur många barn de hade osv. Bröllopskort sändes hem till föräldrar och syskon, kort ock-
19.

ACC. N:R M. 14231:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

så på event. barn, deras hus eller farm m.m. Naturligtvis ville de glädja sina kära här hemma med att tala om, hur bra det hade gått dem, men det låg nog även en hel del skryt i såväl detta som att hälsa på hemma och ha över sitt vrålåk samtidigt, att soltsera över att vara amerikana, klandra det svenska samt förhärliga allt "däröver". Sådana var väl inte alla, men nog rätt många åtminstone av dem jag träffat. Man fick också ta deras berättelser med en nypa salt emellanåt, många trodde nog det mesta, som sades. Amerikakort i pärlramar står fortfarande på många byrår på hedersplats i stugorna och gårdarna.

Gåvor och gengåvor har väl hela tiden dominerat mellan emigranter och de hemmavarande här, men mest har det rört sej om gåvor från Amerika, ty i de flesta fall hade dessa senare inte råd att köpa presenter o.d. Under det senaste världskriget skickades mycket kaffe till släkt och vänner från anförvanter och bekanta i Amerika, ty de hade genom tidningarna i USA sett, att det var ransonering i Sverige och att man hade det knapert när det gällde många slag av livsmedel. Så kaffet åtföljdes av te och kakao, risgryn, torkad och konserverad fruk m.m. Och naturligt nog var allt detta välkommet, särskilt torde kaffet ha uppskattats mest.

ACC. N:R M. 14231:21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I det följande ska omtalas lite om emigranter, jag känner personli-
gen, och deras vidare öden hemma-borta-hemma igen.

En av de första att ta steget över Atlanten var en bondpojke från
min hemby Fåglasjö. Han hett först Elof Karlsson men tog sej sedermera
efternamnet Widstedt efter Vissefjärda - de båda första bokstäverna i
sockennamnet kom att stå först i hans tillnamn. Tidigare hade rest till
Stockholm tre bröder Svensson: August, Gustaf och Elias, sedan de hos en
guldsmed praktiserat från det de läst sej fram. De utbildade sej i hu-
vudstaden till dentister - tandläkare - samt drev där praktik. Namnet
på de tre var Widfond, vilket ofta förekom i stockholmstidningarnas an-
nonsspalter, där det gällde löständer mest, som insattes till det facila
priset av kr. 1:50 per styck. Alltnog, den unge Elof Widstedt slog sej
på samma bana och gjorde löständer, liksom sedermera hans broder Elias
Widstedt. Men så kom en förordning, att dentisterna inte längre dugde:
det skulle vara "riktiga" tandläkare med examen från högskola. Ännu en
ung man från Fåglasjö - de blev sålunda inalles 6 st. från samma by, som
utbildat sej till dentister - systerson till Widfondarna, blev dentist.
Alla dessa fortsatte att utöva yrket, blev bötfällda gång på gång men
21.

31.

ACC. N:R M. 14231:22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

låtsade som det regnade. Otaliga bötfällningar blev det, men då tog Widstedtarna sin Mats ur skolan: Elof for till Jyväskylä i Finland och drev där praktig några år, brodern Elias sökte och fick dispens att utöva tandläkaryrket oaktat han inte hade vare sej studenten eller utbildning enligt lag. Widfondarna fortsatte att plikta, tills en av dem fick sina söner examinerade som tandläkare, varvid far och farbröder arbetade i deras laboratorium samt gjorde löständer medan de unga plomberade samt drog ut tänder. Widfondarnas systerson, Carl A. Olaison, drev dentistryrket trots motigheterna till sin död omkr. 1940.

Emellertid fann förenämnde Widstedt det trångt också i Finland och reste till Amerika, där han öppnade dentistryrket i staden Lindsborg i Kansas, ett viktigt svenskcentrum. Det var omkring 1890. Vid sekelskiftet gav han sej därifrån till hembyn Fåglasjö, där han på föräldragården, i undantagsstugan, där förut två hans systrar bodde, började att göra löständer samt utföra andra därmed sammanhängande arbeten, såsom tanduttagning och plombering. Efter ett tiotal år flyttade han till Linnefors i Vissefjärda, där han fortsatte tills han dog. Hans olagliga verksamhet här påtalades av en tandläkare, som öppnat praktik i det närbelägna sam-

22.

ACC. N:R M. 14231:23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23.

hället Emmaboda, men socknemännen bönade för honom, så han slapp böter och fick fortsätta som förut, all den stund inge annan (patienterna) hade några klagomål att anföra mot hans sätt att bedriva verksamheten. När han dog på 1930-talet överlämnades hans primitiva verktyg och dylikt till Vissefjärda hembygdsmuseum, där de nu kan beskådas. Bl. a. hade han som en liten spinnrock, som trampades, vilken drev tandborren.

På 1880-talet reste en 18-årig flicka från Stångsmåla, Vissefjärda, för att ta plats i England som hemhjälp. Hon lärde där känna en engelsk underofficer, som hette Catt, hemma på semester från kolonierna, och med honom gifte sej Mathilda Hartman, min kusin. Hon följde med honom, när han på nytt sändes ut att tjäna i kolonialtrupperna, till Egypten, Israel, Indien m. fl. länder. Efter avskedstagandet bosatte paret sej i England, där de drev en liten diversehandel. De var hemma ett par gånger. Sedan mannens död reste hon åter hem för att hälsa på sina föräldrar i början på 1900-talet, tagande omvägen över Stockholm för att hälsa på en broder, som var apotekare. Här insjuknade hon i lunginflammation och dog. I notisen härom stod som rubrik: "Vittberest småländska död i Stockholm". Sonen Bertie omhändertogs av mr Catts föräldrar och levde åtminstone 23.

ACC. N:R M. 14231:24.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1924, då jag sände hans arv efter morföräldrarna till honom.

Min kusin Enoch Hartman, broder till Mathilda Catt, var några år yngre. Han reste till sin syster i England i 17-årsåldern, men sedan han lärt sej språket riktigt, fortsatte han till Amerika. Han hade en fin anställning där som hovmästare hos en mångmiljonär, och han hade långa semestrar på sommaren. Många gånger reste han hem till sina föräldrar och syskon men dog ganska ung där ute - i Newyork - i 45-årsåldern (omkr. 1920). Änkan - född värmländska - samt sonen stannade kvar i USA.

Det är intressant att ta reda på lite om emigranter, som man känt eller känner, deras öden i Amerika samt hur de kommit hem och blivit duktiga jordbrukare eller företagare. Det jag närmast ska berätta om rör en familj, där inte mindre än fyra söner emigrerat och där de bägge äldsta återrest till hembygden.

Bonden Anders Danielsson i Kroksmåla, Vissefjärda, var åttingsbonde därstädes. Han levde till omkring 1915. Han hade sex barn på det lilla hemmanet, varför alla måste ut att tjäna sitt bröd. Fickorna gifte sej och de fyra sönerna for till Amerika, den ene efter den andre. Äldst av 24.

ACC. N:R M. 14231: 25.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

35

dessa var Peter Gustaf Andersson, född i mitten av 1860-talet. Omkring 20 år senare reste han till USA för att tjäna pengar och sedan återvända och bli bonde på fädernegården. Han kom tillbaka från västern några år senare, gifte sej med en flicka i samma by och uppfostrade inte mindre än nio barn, 6 pojkar och 3 flickor. Av dem är tre söner och en dotter bosatta i Amerika och tänker inte återvända utom möjligen för att hälsa på. Äldste sonen har varit på besök för ett par år sedan. Alla fyra har fått det bra på alla sätt där ute, är gifta och har familjer.

Ett par-tre år efter Peter Andersson for den näste av syskonen av till USA. Det var Carl Johan Andersson, den ende av syskonkullen, som ännu är i livet, nu boende på Vissefjärda ålderdomshem jämte maken. Han var i Amerika ungefär samma antal år som brodern Peter G., och vid hemkomsten blev han bonde i Älmtamåla, Sillhövda, där han även fann sin maka. Han trivdes inte väl där, och senare köpte han ett litet hemman i närheten av sin födelseby Kroksmåla. Han är nu över 85 år, stället såldes i fjol och som sagt är han nu på Hemmet. Alla dessa syskon var/är mycket storväxta, Carl Johan säkerligen över 2 m i längd, men hans bägge bröder av yngre årgång var dock mera jättelika, August och Ernst. Samtliga hade en 25.

ACC. N:R M. 14231:26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sydländsk typ, svarthåriga och brunögda, men så var de också trots sin storlek, mycket livliga och snarilska. De till fosterjorden återbördade bägge äldsta bröderna var mycket arbetsamma samt otroligt sparsamma, särskilt Peter, som hade en stor barnkull att fostra.

Angående den yngste, så var han under skoltiden den längste, jag minnes. August kände jag aldrig, han var före min tid, och då han aldrig återkom, så har jag endast hört berättas om honom. Han for till USA omkring mitten av 90-talet. Han säjes ha varit både längst och kraftigast av de fyra bröderna. När han kom till Amerika, blev han snart uppmärksammas för sin väldighet, och en smart impressarie tog fatt på honom samt for sedan i flera år omkring och visade honom för pengar. August visade också prov på sin väldiga styrka.

Sedan hela landet var genomkorsat, upphörde turnén, och jätten måste återgå till förvärvsarbete. Men det gick inte alls. Han hade fått smak på dagdriveri och - whisky, så han blev en misslyckad figur, som mest besökte saloonerna. Men till drinkar hade han själv inte mycket att spendera: han slog näven i bardisken samt kommenderade än den ene, än den andre av kunderna att bjuda, eller lokalens ägare. Och så stor respekt hade

26.

ACC. N:R M. 14231:27.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

alla för den store smålänningen, hans björnstyrka och hans vilda lynne, att han aldrig saknade sprit i sitt glas. Till slut blev värden utledsen på honom, det blev till men för hans rörelse på många sätt, och därför övertalade han en person att "knäppa" August den starke. Utanför en liten stad hade han en koja, där han tillbringade sin mesta tid, när han inte var på krogen. En natt, när han vacklat dit till kojans samt lagt sig att sova ruset av sig, mötte han sitt öde i sängen. Ingen vågade sig på honom ansikte mot ansikte, varför den lejde mördaren, som följt efter August, passade på och sköt genom fönstret samt träffade direkt mannen, som varit stadens skräck, dödligt. Hans öde har berättats för mej av brodern Carl J. Andersson, så därför torde historien om denne smålandspojkes äventyr i Vilda Västern vara hundra procentigt sann.

En av mina skolkamrater i folkskolan, Erik Petersson, Frostensmåla, hade en bror, Ernst, som emigrerat till USA omkring 1908. Nu hade han sänt fribiljett till Erik, tvilling med Enok, som ännu lever, och han hade biljett på Titanic på dess första resa 1911. Han omkom vid katastrofen, och hans reseffekter följde i djupet. Hans mor berättade, att Erik i 2-års-åldern föll i en grop med vatten samt var nära att drunkna. Nu föll han 27.

ACC. N:R M. 14231: 28.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i en större "pöl" och hade ingen mor, som kunde dra honom upp. Det säjes, att av tvillingar den ena ofta avlider, och många bevis för det antagandet finns ju också. Emellertid fick föräldrarna av ångbåtsbolaget lite plåster på såren, i det att de fick mottaga en check på 10,000 kr. för biljett, gepäck och - liv!

Från min hemby Fåglasjö för år 1908 bondsonen Albert Olofsson, då 19 år gammal. Han hade av sin far, som var bl.a. likkistsnickare, fått utbildning till möbelsnickare, och dessutom hade han ett par somrar haft drängplats på herrgårdar i Danmark. Han hade kusiner där ute, som han väl första tiden arbetade hos, då de var farmare. Men så gav han sej ut på skogsarbete. I dessa "campar" var livet hårt: inte bara arbetet var påfrestande och farligt, i skogskojorna var det snuskigt och fullt med ohyra. För att öka ut provianten med färskt, var det bara att ställa sej i en glänta och vänta på någon hjort, som fälldes och gav mat i veckor. Han var emellertid en orolig ande, säger han själv, som dessutom var glad för whisky, och hans förtjänster här i skogen dracks upp, så fort de kom. När han sedan gav skogen katten, gick han på luffen, blev tramp, och med whiskybaggen på ryggen travade han många hundra mil. Slutligen hamnade 28.

han på ett skeppsvarv vid Östkusten, och här stannade han fram till första världskrigets slut, då han gav sej av till hemorten. Men då han inga respengar hade, arbetade han sej över på ett fartyg som eldare. Och så hamnade han hos sin gamla mor i hennes undantagsstuga.

Nu kom han att slå sej på byggnadssnickaryrket om somrarna samt på vintern lite möbeltillverkning samt småjobb, såsom tapetsering och målning i stugorna däromkring. Glad och livad ungkarl, som han var, hade han fortfarande flaskan kär, och det blev inte mycket slantar över. Han lider av reumatism, erhållen genom att ha legat ute i buskar och vägdiken då och då i överförfriskat tillstånd, men i år får han folkpension, och då får han sitt på det torra. Ja, så kunde också ett emigrantöde vara!

Så var det min hustrus äldste bror, bondpojke från Långasjö, som på beväringmönstringen fick frisedel 1909 och påföljande år emigrerade till Canada. Här var han först skogsarbetare men kom sedan i tjänst vid statsjärnvägarna. Lönen var väl inte så svindlande, men han var sparsam och kunde sända hem sina dollar till sockenbanken, där de växte till omkring tiotusen kronor. Under vistelsen i Canada höll han på att stryka med i tyfus. Han blev medborgare där ute samt blev på sommaren 1918 kallad att mönstra 29.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

29

i armén för att efter utbildning överskeppas till Europa och slagfälten där.

- Jag passar inte till krigstjänst, sa Kalle Johansson till fanjunkaren. Jag blev befriad hemma i Sverige från exercisen, meddelar han vidare.

- Och för resten, sa Kalle, så hör jag illa, så jag kan inte vara med.

- Gör inget, sa fanjunkaren, för när du varit där över något, så ren-sar tyskarna öronen med en kula!

Och så blev det att fara till lägret för utbildning av rekryter. Men innan utbildningen var slut, kom i nov. 1918 budet, att kriget var slut. Och samma dag packade Kalle sina trunkar och for hem. Första tiden var han i föräldrahemmet, sedan inköpte han 1922 vid giftermålet en fin gård i Bläsemåla, Vissefjärda (samma by, som givit namn åt Bläsemålatjuven, vars öde tecknats av Wille Moberg i boken Rid i natt). Allt artade sej sålunda fint, men 1947 dog han i kräfta, förmögen men barnlös.

En annan långasjöbo, som for ut till Canada, var John Carlsson, och han arbetade även vid järnvägen. Återkommen gifte han sej samt kom att bli bonde i Bläsemåla även han. Fyllde i fjol de 60 och är ännu bonde.-
30.

30.

ACC. N:R M. 14231:3/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

På 1890-talet utvandrade till USA en ung man från Gusemåla, bondson, och är boende nu i Iowa. Han har lyckats bra ekonomiskt, C.E. Sjöstrand, och ståtar med doktorstitel. Han har inte glömt sin socken, det vittnar den check på 25 dollar, som han i fjol sände som gåva till Vissefjärda hembygdsförening. Angående doktorsgraden, så är han inte "riktig" doktor utan har praktik i homeopati eller ^{som/}chiropraktiker. Men han kan vara en bra karl för det!

Min hustrus morbror, Carl O. Franzén, var visserligen från Långasjö, vår grannsocken, men då han hör till min bekantsskapskrets, ska jag tala lite om honom. Han reste ut till Amerika i början av 90-talet samt var där i c:a 20 år. För att tjäna ihop många pengar tog han arbete, som var mest betalt, och han var i många år i blygruvor bl.a. i New Mexico. Genom detta arbete skadade han allvarligt sin hälsa, blev blyförgiftad, så att huden blev gulaktig. Efter hemkomsten orkade han inte arbeta så mycket, han gifte sej och köpte bara ett mindre lantbruk samt levde för resten på sina räntor. Han blev trots klen hälsa över 70 år gammal.

En bondson från Älmeboda, härstammande från Vissefjärda, utvandrade

till Minnesota jämte flera syskon. Han bosatte sej snart i S:t Paul, där han tog anställning som vaktmästare vid en bank. Han var ungkarl samt samlade ett kapital på omkring 100,000 kr. vilka tillföll syskon och syskonbarn, en del bosatta i Vissefjärda. Dog för ett tiotal år sedan i 80-årsåldern.

En annan älmebodabo, dir. Claes Niclausen (på svenska Klas Niklasson), nu bosatt i Vissefjärda samhälle och 80 år gammal, har ekonomiskt sett en fin karriär bakom sej. Han var bondpojke från Rävemåla (kyrkbyn i Älmeboda) och tog som andra emigranter i början vad arbete som bjöds. Slutligen efter en del år hamnade han i en stad i Californien, där han slog sej på hotellrörelse med saloonservering. Hans hustru, tio år yngre än han, var behjälplig i affärerna, och de tjänade gott om pengar. Med dessa spekulerade han på börsen, och för 20 år sedan hade han en förmögenhet på ett par miljoner i kronor. Då hade han tänkt sluta och ge sej av till Sverige och hembygden. Men det blev inte så - enligt hans egen berättelse, som jag hört av honom själv - ty det blev en väldig börskrasch, och det mesta av miljonerna strök med. Nu var det att börja på ny kula: de fortsatte sin rörelse, och han började åter att spekulera samt lyckades få tillbaka det mesta av si-

32.

ACC. N:R M. 14231:33.

23.
na pengar han förlorat. Då sålde han såväl aktier och rörelse omedelbart för att vara säker, samt for till gamla Sweden. Då hans hustru, född i Al-gutsboda (gränssocken till Vissefjärda) hade en syster gift i vår socken, slog han sej ner i samhället här, där han lät uppföra en villa i amerikansk stil för en kvarts miljon kronor, där de båda, som är barnlösa, bor och njuter sitt otium. Men hustrun, som kör den fina Lincolnbilen, är ofta med mannen på färder i trakterna, pengarna har de i US:s statsbank, bara räntorna på c:a 50,000 kr. årligen, kommer till honom här och som de lever flott på. Dir. C.N. är den emigrant från våra orter, som lyckats bäst i att förtjäna pengar i Amerika, därför ville jag lämna en lieten beskrivning över hans ovanliga tur i umgänget med fru Fortuna.--

Från byn Guttamåla i Vissefjärda reste på 1910-talet bondsonen C. Elof Svensson till Amerika. Han kom till Texas, oljestaten, där han fick arbete samt köpte tomt och byggde. Han var ungkarl, och på hans tomt hittades en givande oljekälla. Svensson dog för ett 15-tal år sedan, och hans föräldrar ärvde honom. De sålde oljekällan till ett bolag samt erhöll för den många tusen kronor i svenska pengar. Ett turligt tomtköp, må man säga.

ACC. N:R M. 14231:34.

37.

En skräddarson från orten, Hjalmar Abrahamsson, nu 70 år, för som ung till Canada och arbetade där bl.a. på järnvägar och i skogarna. Hur det bar till, olycka i arbetet eller slagsmål, så förlorade han sitt ena öga, vilket blev ersatt med emaljöga. Då han var olycksfallsförsäkrad, fick han en årlig livränta på 500 dollar. Han kom hem för ett 30-tal år sedan och har sedan dess inte haft något stadigt arbete utan lever på livränta och den svenska folkpensionen.

Så var det en yngling från en grannsocken, som kom att flytta till Vissefjärda senare. Han rymde för en 40 år sedan till USA för något fuf-fens i ungdomlig yra. Namnet är Fr. Olsson. Efter det han kommit hem i slutet av 30-talet blev han bonde. Han hade också en årlig livränta från Amerika, då en hand blivit svårt skadad. Han hade i USA sysslat bl.a. med måleriyrket och han sades ha ganska gott om slantar, när han kom hem igen. Så blev han handlare i sin hemby några år, flyttade några gånger och är nu husägare i Karlskrona.

Ett par pojkar från sin hemby förolyckades, den ene nästan strax efter ankomsten till USA, genom drunkning, omkring 1890. Den andre för ut i början av 1900-talet, var farmare samt förolyckades under skördearbete 34. / genom att sticka en hötjuga i magen. Detta hände på 1920-talet.-

ACC. N:R M. 14231:35.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Här ska relateras ett par fall från Vissefjärda, där samtliga barn utom ett i var familj emigrerat till USA. Först vår egen torpare, träskomakare Karl Johan Karlsson i Fåglasjö.

Ute längst i "kohagen" men vid häradsvägen mot Karlskrona bodde denne man med sin maka, Tilda. Det var en stenig lycka som potatisland och en mycket gammal stuga. Hon hade varit gift förut, egendomligt nog då också med en Karl Johan, samt hade två pojkar i detta äktenskap, Per och Fritjof. De var mycket fattiga, ja, så att Tilda ibland måste ut och be om gamla, avkokta ben, som hon sen å nyo lade i gryta och kokte potatis på. Barnen kom tätt, och inalles blev de med ovannämnda gossar tio stycken. Dessutom uppfostrade de Pers dotter på sidolinjen.

En handlande, Gyllenberg, i byn intill, var ovanligt hygglig och sålde mjöl på kredit till dessa fattiga, och de var också rejäla och ärliga samt klarade också opp sina affärer med tiden. Detta handtag från handlarens sida räddade familjen från den värsta nöden. Så fort barnen växte och kunde göra nytta, så fick de hjälpa till i hemmet, flickorna sin mor, pojkarna fadern, som satte dem till att med bandkniv putsa till träskor, som såldes antingen hemma eller i "stan" (Karlskrona). De hade getter

ACC. NR M. 14231:36.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

36.

som gav mjölk till barnen samt höns. De plockade lingon och andra bär, vilka till en del såldes, det övriga åt opp direkt eller som lingonen koktes ner för vinterbehov. Så tjänade barnen slantar genom att arbeta hos bönderna vissa tider, då det var brått, såsom potatisplockning, hacka på svedjelandet för potatissättning, osv. När de blev så stora, att de kunde vara borta hos andra längre perioder, tog flickorna tjänst som barnpigor de åtta månader om året, som skolan inte var i gång. Pojkarna väntade att bli drängar, tills de gått och läst för prästen. Så när både döttrar och söner blivit 16-17 år, for de sommartiden till Danmark, men om vintrarna var de hemma. De la av en del av förtjänsterna, för framtida behov, resten lämnade de i hemmet. Då hade det ljusnat lite för Karl Johan och Tilda, och bättre skulle det bli, för omkring slutet på 90-talet reste de båda förstnämnda pojkarna till Amerika. Och sedan reste de närmaste i åldern varande flickorna Alma och Hulda, som hade fått fri-biljetter av bröderna. Sen följde slag i slag Annie och Selma, Aldo, Bernhard, Oskar och sist - 1914 - sondottern Ingeborg. Då var Aldo hemma för att hälsa på samt bli resällskap för sin brorsdotter Ingeborg till USA. Endast den yngsta dottern, Elna, stannade kvar, för att vårda föräldrarna.

36.

ACC. N:R M. 14231:37.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De två äldsta var jordbruksarbetare med Aldo var skomakare samt de två yngsta av sönerna hade lärt sej skräddaryrket. Alltså utvandrade från denna familj nio barn av tio samt ett barnbarn under en period av 15 år ungefär. Och sedan fick de gamla det lugnt och ekonomiskt bättre, för det kom brev och anvisningar och alltid någon dollar också. Så att nu kunde Karl J. betala sin handlare och köpa kontant i fortsättningen. Tilda dog 1909, och 1914 revs stuga och alla hus, då änkemannen gifte om sej och flyttade till en annan del av socknen. Barnen i Amerika fortsatte att sända brev och dollars, så fadern fick det bra på ålderdomen. En annan av sönerna, den yngste, var hemma och hälsade på 1923, och året efter dog hans far. Men sin hemmavarande syster fick han inte med sej: hon är sedan dess gift samt bosatt i Ronneby.

Både Karl J. och Tilda var ovanligt stolta av sej, och barnen var inte vansläktade i det avseendet. De var också djärva och framåt, så de klarade sej fint i sitt nya land: de blev självägande farmare de flesta av pojkarna, och flickorna gifte sej förmånligt, de bögge äldsta med resp. en dansk handlare och norsk farmare. När deras far visade foton och talade om flickornas giftermål, så sträckte han på sej och sa: "De svenske 37.

flickene, de går åt!" (nordblekingsk dialekt, ordslut på "e" i st. f. "a"). En av de yngre sönerna är avliden, sannolikt har sedan dess mågra av de äldre också gått bort. Man måste beundra dessa barn, som fötts upp i fattigdom, för deras solidaritet med sitt hem och föräldrarna, hur de bistod så långt de kunde och alltid hade brevkontakt med de sina. Hade de stannat här hemma, så hade de väl också här kunnat få sin bärgning, dock hade nog ingen av dem kunnat skaffa sej egen gård och grund. Och det var efter ett jordstycke, som de kunde kalla sitt eget, som de sedan barndomen längtat efter och som de i Amerika kunde erhålla genom "fri-lands-erbjudandet". Och som det var med dessa syskon, på samma sätt gick det med otaliga andra medellösa backstu- och torpar- och småbrukarebarn: de for till Amerika och realiserade sina barn- och ungdomsdrömmar genom att bli självägande bönder i ett fritt land. Här hade de haft det uselt, blivit hunsade och sedda över axeln av de besuttna, nu skulle de visa, att även de kunde bli ägare till jord och eget hem.

Den andra familjen, Carl Jönsson och hustrun Emma, bodde i Pellamåla, den by, där min skola var belägen. De var bönder, ägare till 1/4 mantal.

Carl J. dog hastigt omkring sekelskiftet, änkan behöll gården. Just vid

ACC. N:R M. 14231:39.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den tiden började de äldre av den tichövdade barnskaran emigrera, och innan första världskrigets utbrott var 4 i Amerika. De övriga for efter krigets slut, 5 stycken, så att inalles emigrerade från den familjen ej mindre än nio. Endast sonen Per stannade kvar på gården vilken han så småningom blev ägare av och fortfarande innehar. Slutligen "krossade" också änkan Emma Atlanten samt kom till barnen i Amerika, där hon också dog. De flesta av hennes barn var bosatta i S:t Paul, Minnesota, där sönerna blev arbetare vid industrier eller i byggnadsfacket. Samtliga har det bra, och tre av dessa barn har besökt det gamla hemmet här. Nu blir det säkerligen inte fler besök, men de håller dock brevkontakt med sin bror på fädernegården. Även i detta fall skaffades biljetter genom att syskonen däröver hjälpte (fribiljetter), sedan hade de sitt lilla arv efter fadern till hjälp vid utrustning för färden. Ja, även dessa unga är all heder värda för sin arbetsamhet och skötsamhet, de har skaffat sej en bra ekonomisk ställning och klarar sej gott.

Till nämnda är också att nämna, att det hänt åtskilliga gånger, att ägare till småhemman, som haft svårt att klara skulder och annat, lämnat hemmet för några år för att genom hårt arbete och uthållig sparsamhet

39.

ACC. N:R M. 14231:40.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

klå ihop ett belopp för att lösa sina inteckningar eller hypoteket och bli skuldfria. Under tiden skötte hustru och hemnavarande barn arbetena, och i de flesta fall gick det bra. Mannen kom hem med några tusen kronor i plånboken, och skulderna klarades av i en hast. Och sedan blev han åter en svensk bonde efter blyxtvisiten i USA. Nu har så gott som all emigration stannat av, inga reser mer till främmande land av samma anledningar som förr, rena nöden. Fortfarande händer det emellertid då och då, att en gammal emigrant återvänder för att stanna för gott i gamla landet men mest för att bara hälsa på och sedan resa tillbaka dit, där de levat ett helt liv och knutits fast med familjeband och andra band.

Till sist om amerikasvenskarna: från min hemby emigrerade för ett 50-tal år sedan ett par bondpojkar, vilka var snickare, och de for ända till västkusten, till Seattle i staten Washington. En av dem är nu död. En syster tog sej också över dit jämte sina två "oäkta" barn. Också de har klarat sej utmärkt, gift sej och skaffat egna hem och -naturligtvis - vrålåk! En av de manliga har varit hemma på besök en sommar, men brevkontakt har syskonen här hemma under alla åren haft med de bortfarna anförvanterna.

40.

ACC. N:R M. 14231:4/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Som avslutning på denna frågelista vill jag säga lite om ett par äventyrslystna vissefjärdapojkar, som inte "exmerade" USA - "dit reste ju alla", sa de - utan ville vara enastående genom att i stället resa till - Australien!

Det var Artur och Albin Olsson, Guttamåla, Vissefjärda, söner till handlaren, bonden och skomakaren Josef Olsson och hans maka Amanda, ännu i livet men över 80 år gamla. Bägge sönerna hade lärt sej skomakaryrket men ville inte sitta hemma och mögla utan se sej om, medan de var unga. Artur var strax efter första världskrigets slut över i Tyskland samt hade anställning på ett bryggeri. Men det gällde bara ett par år. Sedan slog sej bröderna ihop och hade skomakarverkstad i Karlskrona. Som omväxling med detta arbete läste de engelska per korrespondens - med tanke på vad komma skulle - samt beslöt sej på våren 1921 att fara till Australien. Artur var då 25 år och brodern Albin 20. Artur kunde ju också tala tyska, så de var bra förberedda vad språkfrågan beträffar. Pengar hade de lagt undan till resan, och försäljningen av verkstaden gav också en slant. Och så for de över Tyskland och Italien, genom Medelhavet och vidare Suezkanalen, Röda havet osv. till Australien. Och sedan de varit 41. / där i omkr. ett år, skriver de följande i brev till hemmet om de första kontakterna med denna världsdel:

ACC. N:R M. 14231:42.

BREVET FRÅN AUSTRALIEN.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Cleveland, West, 8/7 1922.

- - - - - Det är i dag regnväder, så vi kan ingenting göra.
Vi har på förmiddagen plantat 300 kål- och ett par hundra tomatplanter.
De senare tror jag inte odlas i Sverige. Ni undrar, vad vi gjort här, eller om vi haft arbete. Ja, vi var, som jag skrev, först i vetelästning, men det varade endast några veckor. Därefter tog vi till trampen. 20 mil (engelska) fick vi åka med en farmare, sedan fick vi gå ytterligare 7 mil, överallt frågande om arbete. Till slut fick vi arbete hos en farmare 14 dagar. Vi firade julen 1921 hos honom. Nyårsdagen lämnade vi honom för att gå till hans fader 10 mil därifrån. Där var vi i fem veckor och arbetade sedan för en av hans söner ett par dagar. Så gick vi tillbaka till den första farmaren, där vi varit i 14 dagar, och var där sedan till den sista veckan i mars, då vi reste ner till Perth, där vi uppehöll oss en vecka i väntan på en båt hit. Ni undrar vad stat, vad språk och vilka pengar, som användes. Australien är delat i sex stater: West-Australien, 42.

ACC. N:R M. 14231:43.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Syd-Australien, Victoria, Nya Syd-Wales, Queensland och Nord-Territoriet. West-Australien är den största, och där har vi varit. Den tar hela västra sidan av Australien. I södra delen av denna stat är fruktfarmer, i mellersta, där vi varit, är vetedistriktet, och i norr är endast får- och kreatursstationer om miljoner tunnland till varje. I vetedistriktet består jorden huvudsakligen av sand, och vete avkastar endast 3-5 säckar per acres (acres något mindre än tunnland). Vatten finnes inte: regnet samlas i tankar och dammar. På sommaren kommer ytterst litet regn, och vattnet tager slut. Folket har här att dricka ur dammarna tillsammans med kreaturen och hästarna. Vattnet liknar och är detsamma som samlas på vägarna. En härlig dryck! Ett djur i Sverige skulle inte vilja dricka det.

På vintern kom ingen snö men massor av regn. Is blir det ibland ett par tum tjock. Eldstäder finns inte, och husen liknar huvudsakligen ruckel. Dock finns det en och annan, som har stort hus och bil. Farmerna är stora: 500-4,000 acres, men 50,000 kr. är ingen förmögenhet här. Land får köpas av staten för 5-25 kr. per acres. De har då att, så att säga, taga det i ödemarken, utan hus, oodlat och utan stängsel. Arbetarbostäderna är 43.

ACC. N:R M. 14231:44.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tält eller i bästa fall ett plåtskjul med många hål i taket och stora mellanrum mellan plåtarna i väggarna. Det är svårt att i ett av dem hitta en plats, där ej regnet kommer i huvudet på en. Arbetslönen för en god arbetare är 2 å $2\frac{1}{2}$ pund i veckan och maten (1 pund 17 kr.). Under vete-skörden kan en arbetare få 3 pund i veckan, om han börjar kl. 2-3 på morgonen och håller på till 8-10 om kvällarna. En härlig arbetstid, eller hur?

Odlingen försiggår så, att de hugger ned de ej allt för stora träden, som sedan får ligga och torka för en sommar, och sedan bränner upp det. Det är sedan färdigt för plogen. Sådant arbete betalas med 25-30 kr. per acres. En god arbetare kan klara 1 acres på 2 dagar. Staten önskar 75,000 emigranter, som de tänker skicka ut på dylikt arbete, men jag tänker de ej kan sysselsätta dem, emedan farmarna ej sätter i gång med något odlingsarbete.

I guldgruvorna, belägna 375 mil från Perth, betalas arbetarna med 14-15 kr per dag, så och i andra arbeten. Många gruvor ligger nere. Vattnet till gruvfälten tages från Perth genom ett tjockt rör, som löper längs järnvägen. Arbetslöshet råder där. I Perth, en stad om 40,000 invånare, 44.

ACC. N:R M. 14231:45

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

utdelas gratis middag för 400 arbetslösa. Dock är att bemärka, att många av dem ej vill taga vad arbete som helst.

Till slut om West-Australien är att säga, att det är en trevlig plats för flugor, som har en viss förkärlek för ögonen. Mina ögon var den mesta tiden under vår vistelse där igensvullna av flugbett. Det är svårt att älska en sådan plats. Ni undrar kanske inte nu, varför vi lämnade den.

Vi gjorde överresan från Fremantle till Brisbane med båt, anläggande Port Adelaide, Melbourne och Sidney. Det var en resa på 3,000 mil och tog 14 dagar. Ankomna till Brisbane sökte vi arbete vid arbetsförmedlingen, men omöjligt att få något. Där stod kö av dem, som sökte arbete. Efter att ha varit både här och där blev vi anvisade att resa till en plats 25 mil - alltid eng. mil - från Brisbane, där de var säkra om att vi skulle få arbete. Ankomna dit dagen före Långfredagen, övernattade vi på ett hotell. Långfredagens morgon startade vi och marscherade till farmaren, 12 mil från stationen. Ditkomna fick vi svar, att han hade fullt upp med arbetare, så vi hade intet annat att göra än gå tillbaka och försöka komma med tåget. De hade upplyst om, att det var omöjligt att få arbete på vida kretsar. Det var litet nedslående, men annars kunde vi inte klaga

45.

ACC. N:R M. 14231:46.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på dagen:det var en härlig promenad,fast lite lång(4 sv. mil).Varmt var det,så vi fick fråga om vatten på några ställen.Farmarna var gemytliga och bjöd på mat på vart ställe,så till slut kunde vi inte taga emot allt,de ville bulla opp.Vi anlände till stationen,men inget tåg gick,så vi fick övernatta där.Ankomma till Brisbane gick vi där över påsken,och efter helgdagarna började vi höra oss för,om vi kunde få något arbete. Bl.a. var vi hos herrarna,som har emigrationsfrågan om hand men fick till svar,att de kunde inte ge oss något för närvarande.Onda över att vi inte fick något arbete förtäljde vi dem sanningen,att landet var rikt och stort med stora resurser,och att de inte kunde skaffa oss arbete tyckte vi var dåligt,och vidare i den stilen.Råd- och svarslösa sa de till slut,att de önskade hava hit folk och måste ha dem,men för närvar. visste de inte var de skulle göra av dem,såvitt de inte hade pengar och ville ta ut en farm.Men vi ledde då samtalet på andra ämnen,ty vi vill inte köpa en farm,då man riskerar att inte få sälja den,och bosätta oss här för alltid tänker vi inte göra.Så avlägsnade vi oss med de beskeden, att de skulle göra allt vad i deras förmåga stod att hjälpa oss till någon sysselsättning.

ACC. N:R M. 14231:47.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

47.

Så gick vi några dagar och fick en veckas tillfällighetsarbete i staden, dock icke genom nämnda herrar. Efter två veckor fick vi telefon och brev (vi hade nämligen uppgett vår adress), att de hade fått något för oss. Jag var ledig den dagen och tog därför en titt upp till dem. Blev mycket artigt mottagen, mer än en arbetare kan fordra av sådana herrar, och fick snart upplysning om vårt arbete. Det var, att vi fick arrendera en farm på sådana villkor, att vi ej behövde lägga ner några pengar och ej heller binda oss, om ej farmen gav oss en god inkomst, som de utlovade den skulle göra. Jag kunde ej ge dem något svar, förrän jag rådgjort med min bror, vilket jag sade dem. De tog då en bil och hämtade honom, där han arbetade, och efter en stunds överläggning antog vi deras förslag. Vi hade visserligen ej mycken aning om vad en fruktfarm kan ge i avkastning, men vi tänkte: vi kan väl ta den som prov. Nu har vi varit här i nio veckor och kommit till den åsikten, att vad som än händer, "arbetare" blir vi inte. Det betalar sej inte, och så är det skillnad på liv man för som sådan och som nu."

Detta var undertecknat av den yngste, Albin. Den äldre av de två,

Artur, fortsätter:

ACC. N:R M. 14231:48.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Det är lördag kväll kl. 7 e.m. Vi har varit ute och blivit bjudna på en Wisky, vilket smakade bra i regnvädret. I dag arbetade vi endast till kl. 11 f.m. Har haft att göra med att läsa brev, sju stycken. Vi har ej fått något sedan i mars. Pick dem eftersända från västern efter lång väntan. Ja, vi har nog haft hunddagar, som alla får veta utav, som först kommer till ett främmande land, men den tiden är över. Något över fem månader efter vår landstigning våra egna herrar, så vi kan inte klaga utan att det gått bra.

Det ser ut till att gå bra för oss som farmare. Vad vi har planterat ser lovande ut.. Vi har utplanterat något över 4,000 kål (ni vet hur den ser ut i Sverige), och har 2-3 tusen till färdiga att utplantera de närmaste två veckorna. De betalas enligt uppgift i dagens tidning från 10 till 15 shillings per dussin. Den har varit uppe i 33 sh. och nere i 6 sh. Nu börjar den åter att stiga. När man skall odla många tusen, är det alltid några, som går bort. Vi har dessutom 1,300 tomatplanter ute. De betalas per låda och kan vid god väderlek avkasta sej bra. Vi har även andra växter, litet av varje. Frukt blir det också något. I september-oktober väntar vi god inkomst. Har även nu lite inkomst varje vecka. Utgifter 48.

48.

ACC. N:R M. 14231:49.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

finns också. Har sedan vi kom hit förbrukat 40 säckar gödning, vilka kostar 12-20 sh. per styck, utsäde m.fl. saker.

Det är dåliga arbetstider här, har ej varit så dåligt på 25 år. Vågarna är överfyllda av vandrare, dock de flesta som går är födda i landet. Utlänningar av olika slag får fortare arbete beroende på, att de tar vad de får. Vi är numera inte beroende av de dåliga tiderna. Det finns flera tusen goda farmer att hyra eller köpa, så för oss ordnar det sej alltid. Blir det ej några större missväxttider, kan vi gå hem till Sverige med en sparad slant fortare än svensk-amerikanare i allmänhet.

Här är inget nöje. Söndagarna kan man gå i kyrkan. Det är tre st. på en liten krets: en engelsk, en katolsk och en metodistkyrka. Dans är det nästan en gång i veckan. De flesta är vita, som går dit där. Här talas engelska, på många platser mycket tyska. Italienska hör man även mycket, likaså kinesiska, japanska m.fl. språk.

Jag hoppas ni är nöjda med våra upplysningar. Det är till största delen våra upplevelser här i landet. Hälsan är bra och humöret ännu bättre. Vi är bägge friska som rospiggar. Tre dagar har jag inte arbetat på grund av skoskav, men det var i februari månad och nästan glömt nu. Litet
49.

ACC. N:R

M.

14231:50.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tandvärk, men det är allt.

När ni skriver, så adressera breven via USA. Jag tror, att de kommer
fortare däröver.

Hälsningar till er alla hemma, våra vänner och bekanta!"

Ja, detta var ett brev, som skrev för nära 34 år sedan. De bägge yng-
lingarna, som reste ut till Australien 1921, är fortfarande kvar där. De
har efter vad som försports flyttat till i närheten av staden Rockhamp-
ton i Queensland, alltså på ostkusten, samt att de även här hade frukt-
och grönsaksodling med försäljning på torget i staden som sysselsätt-
ning. De lever allt fortfarande och är ungarlar bägge två. De är nu i
resp. 59- och 54-årsåldern, och troligen kommer de inte hem igen. Deras
optimistiska uttalanden och jämförelser med svenskamerikanare stod sej
dåligt i praktiken. Vad orsaken kan vara är jag inte underkunnig om, men
den äldre talade om whisky, och det skvallrar om, att de tittat för djupt
i buteljen. De har i det avseendet nog att brås på i så fall. Emellertid
kom för ett par tiotal år sedan en lärarinna från Australien, som de bå-
da visse fjärdapojkarna kände, och som var på semesterresa, till deras hem
50./ samt framförde muntliga hälsningar från dem.-